

vorticistični estetiki našel spodbude za rešitev lastne, na imagizem navezane poetike, ki je pri iskanju konciznega izražanja, kar je bila ena njenih temeljnih zahtev, zašla v deskriptivnost. Pound pravi, da mora pesnik odkriti primarne poteze upodabljanega predmeta (primary pigment), njegovo analitično formo, ki jo sicer imenuje podoba, vendar je ne razume v piktorialnem smislu, v smislu percepcijskega impresionizma, ampak je to zgoščena in intenzivna podoba predmeta v njegovem odnosu do sveta, je skratka vortex.

Kot je značilno za vso avantgardno poezijo, je tudi Pound uporabljaj pesniški postopek montaže oziroma jukstapozicije; razložek je v tem, da Pound ne postavlja drugo ob drugo nepovezanih podob vidnega ali spominskega (kot npr. futuristi), marveč gre pri njem za montažo širših sklopov. Preteklost in njene dogodke postavlja kot paradigmo ali paralelo ob sedanost in njene dogodke, pri čemer druga druga komentirata, seveda če bralec zmore razbrati njuno ekvivalenco. S tako paradigmatizacijo doseže pesnik specifično vorticistični položaj, to je položaj aktivne izločenosti. Tako je eden od primerjalnih vzorcev kultura italijanske renesanse (npr. Rimini s Sigismundom Malatestom); pesnik jo vzporeja svojemu času, ki se mu zdi podoben navedenemu, predvsem kar zadeva kulturo z Londonom kot osrednjim mestom. Pound torej pojmuje kulturno zgodovino kot vrsto vorteksov, ki postavljeni drug ob drugega bralcu ponujajo možnost, da jih poveže in nadgradi z vsebino. Sama jukstapozicija dveh konceptov seveda še nič ne pove o razmerju med njima in s tem o njunem pomenu. Kulturni vorteksi so zgolj fragmenti tega sveta, med katerimi paralele niso vedno možne, kar hkrati pomeni,

da se ne dajo razvrstiti v vsem razumljiv red in da je edini strukturni princip sveta (in s tem pesmi) fragment. Zato Pound v spevih, ki jih Dasenbrock označuje kot vrhunec vorticizma v poeziji (*Pisan cantos*, 1945), upesnjene materiala ne poskuša več urejati v razmerja, ampak uveljavlja vorticistični princip izločenosti in dinamičnega občutja forme znotraj fragmenta samega. K tako spremljenemu odnosu naj bi po Dasenbrockovem mnenju vplival tudi Poundov prehod od konfucijanstva (kot k redu težeči misli) k taoizmu: tu se stikata slikovni in vsebinski podobi dveh simbolov (vortex in chung) in predstavljata en sam princip: navpična črta trdnosti sredi kroga strujanja in gibanja, kar preneseno v pesem pomeni, da je pesnikova snov kaotični svet okoli te trdnosti, svet, ki mu ne more ubežati, vendar pa teži ven iz njega, v negibno trdno središče, v točko ločenosti.

Odnos literarne zgodovine do avantgardnih gibanj se je v zadnjih dveh desetletjih res spremenil in Dasenbrock gotovo ni edini, ki je na novo pretehtal vlogo vorticizma pri nastanku angleškega modernizma; toda njegova analiza in iz nje izpeljana argumentirana in trdna stališča so obenem tudi nekaka umetniška rehabilitacija avantgarde.

Vera Troha

**CROSS - CULTURAL
STUDIES
AMERICAN, CANADIAN
AND EUROPEAN
LITERATURES 1945-1985
Uredil Mirko Jurak
Ljubljana, 1988**

V zborniku so objavljeni pripevki s simpozija o sodobni literaturi in kulturi ZDA in Kanade, ki je bil od 4. do 9. maja 1988 na

Bledu. Ta simpozij je bil ena največjih tovrstnih prireditev na naših tleh, na njem se je zbralo okrog 100 udeležencev iz 16 držav.

Urednik je razdelil 65 objavljenih prispevkov na dve tematski enoti: v prvi so študije o poglavitnih smereh v ameriški in kanadski literaturi v obdobju 1945 do 1985, in to ne le v horizontu literarne vede, ampak tudi v širšem horizontu sociološke in kulturološke problematike; v drugem tematskem sklopu so študije, ki se ukvarjajo predvsem z odnosi med ameriškimi, kanadskimi in evropskimi literaturami. Ta delitev pa velja, kot pravi v uvodu tudi urednik sam, zgolj pogojno, saj se večina študij ukvarja z obema tematskima sklopoma hkrati, v njih pa se tudi večkrat mešajo različne metodologije.

Zdi se, da je temu vzrok že sam predmet obravnave: ameriška in kanadska literatura nista celovit sistem, temveč ju sestavlja cel snop različnih diskurzivnih praks, ki se vzpostavljajo prav v odstopu od dominantne in homogene literarne norme. Takšno normo je po mnenju večine avtorjev še lahko predstavljal literarni modernizem; literarne prakse, ki naj bi modernizem presegale, pa ne ustvarjajo neke nove norme, ampak živijo prav od dekonstruiranja modernistične literarne prakse, tako da jo »ponovno pišejo« in s tem subvertirajo. Zanimiv primer teh praks je t. i. »ženska literatura«. Kar nekaj prispevkov prvega sklopa se ukvarja z romani kanadske pisateljice Margaret Atwood in seveda tudi s *Color Purple* Alice Walkerjeve. Frank Davey vidi v romanu M. Atwoodove *The Handmaid's Tale* (1985) subverzijo v dosedanji literaturi dominantnega »moškega«, patriarhalnega diskurza. Glavna junakinja Bhiloh npr. na novo »pre-piše« tipično

patriarhalen tekst – biblijsko *Genezo*, tokrat s pozicije ženske. Donna Gerstenberger ugotavlja nekaj podobnega o romanu Alice Walkerjeve. V obeh romanih se »ženska« govornica ne razvija kot opozicija dominantnemu »moškemu« diskurzu, ampak se oblikuje kot povsem avtonomen diskurz, ki od znotraj prestrukturira literarni žanr.

Drug primer subvertiranja homogenega modernističnega diskurza je predstavljen v študijah, ki se ukvarjajo z ameriško meta-fiksijsko prozo. Stipe Grgas analizira tri romane Thomasa Pynchona. Njegova proza je nekakšen blodnjak, v katerega se lahko ujamejo različne možne interpretacijske strategije, ki so nekako tudi same konstitutivno vpete vanj. Pripovedna realnost in junak sta tu le funkciji v narativni strukturi, duplikata bralčevega (in junakovega) interpretativnega hotenja. Medtem ko v modernističnem romanu junakov tok zavesti »polni« zunanji svet z različnimi pomeni, je v Pynchonovih romanih zavest eksteriorizirana, zunanji svet jo vključi vase. Značilnost te narativne strukture je tudi v tem, da se v njej pojem »realnosti« popolnoma zrelativizira. Realiteto zdaj oblikuje sama narativna govornica ali, kot pravi Pynchon, »edina možna apologija (realnosti) je fikcija, v kateri uspe avtorju sukcesivni blodnjak možnih (junakovih) identitet prikazati kot enovito funkcijo« (str. 219).

Hubert F. Smith se ukvarja z narativno strukturo romana V. Nabokova *Pale Fire*, ki zahteva nekonvencionalen način branja, pa tudi obravnave. Tekst sestavljata pesnitev in njen komentar. Problem je v tem, da pesnitev brez komentarja ni berljiva; na koncu se izkaže, da je zadnji verz pesnitve uvod v komentar k njej, komentator pa je izmišljiva samega (fiktivnega) avtorja pesnitve.

Avtor opozarja predvsem na rekurzivnost strukture teksta, ki bralcu onemogoča linearno branje, in na zanimivo problematizacijo opozicije med poezijo in prozo, saj sta vpeti v enotno in hkrati disparatno narativno strukturo. Zanimiv in značilen je tudi Smithov pristop k tekstu, saj meni, da z instrumentarijem literarne vede ne moremo opisati njegove zapletene strukture, zato kot »pré-tekst« uporabi interpretacijski model s čisto drugega področja – t. i. teorijo katastrof francoskega matematika Réneja Thoma. Interpretacijski model je zgolj deskriptivna mreža, v katero lahko vključimo tekst, in ne izhaja več iz imanentnih postopkov literarne vede, ki v tekstu vidi svoj specifični predmet.

Donald Wesling zadene na podoben metodološki problem pri svoji obravnavi sodobne ameriške lirike. Po njegovem mnenju t. i. natančno branje (close reading), ki ga je prakticirala ameriška nova kritika (new criticism), pa tudi nekateri ameriški poststrukturalisti, ki še vedno vztrajajo pri imanentnem branju literarnega teksta (torej pri branju posamičnega teksta znotraj celote literarnega diskurza), ni zadostno, saj na samo strukturo sodobne lirike vpliva tudi njen odnos do političnega. Sodobno liriko imenuje »mixed lyric«, ki razbija običajne deskriptivne opozicije poezija : proza, privatno : javno, ipd. Zato se je treba lotiti z drugačnimi metodološkimi postopki; pri tem omenja Bahtina, Althusserja in Jamesona – avtorje, ki so si kljub nekaterim skupnim potezam tudi precej različni. Na odnos med liriko in politiko ne smemo gledati tako, da ju postavimo v opozicijo, ampak kot na dve enakovredni vrsti diskurza znotraj družbene sfere, tako pa oboje »dekonstruiramo« – politično in filozofsko delo moramo brati »žanrsko«, kot žanr med

žanri, liriko pa lahko beremo kot političen dokument.

V drugem tematskem sklopu se zdi zanimiva predvsem razprava Williama Boelhowerja o etničnem subjektu v postmoderni dobi in seveda tudi v literaturi, ki deluje na principu etnosa. Ta problematika je zanimiva predvsem zato, ker je kar nekaj študij tega sklopa posvečenih ustvarjanju etničnih manjšin v ameriški literaturi. Boelhower meni, da se je problematika literature etničnih manjšin po l. 1960 bistveno spremenila. Medtem ko skuša starejša izseljenska literatura biti genealoško zasidrana v matični kulturi, »živi« sodobna izseljenska literatura prav od izgube svojega temelja. Modernistični projekt nevtralizira etnični subjekt in ustvari enoten globalni prostor moderne cirkulacije. S tem izgine tradicionalni prostor navezanosti na temelje. Kolikor se etnični subjekt zdaj vzpostavi, lahko govori le še o odsotnosti svojega predmeta, prisoten je kot »odsoten«, odpira prazno mesto, postane »alotropična figura«, katere emblematična podoba je bog Hermes. V enotnem prostoru moderne je etnični subjekt nekaj dislociranega in decentriranega, s tem pa subvertira enotnost modernističnega diskurza in odpre polje za »distinktivno mrežo reprezentativnih praks« (337), ki delujejo po principu »minorne literature« (Deleuze), opredeljuje jih »nomadizem«. Predstavniki take literature so italijansko-kanadski pesnik Giorgio Di Cicco, pa tudi emigrantski avtorji kot Josef Škvorecky, Josif Brodski in Czesław Miłosz. Za velik del sodobne slovenske izseljenske literature, kot lahko sodimo po prispevku Mirka Juraka, ta obrat ne velja, izjema je morda pesnica Rose M. Prosen. Tudi avtorjeva analiza značilnih motivov slovenske izseljenske poezije pokaže, da ta et-

nični subjekt še vedno živi od svoje zavezanosti temelju. Glede na prispevek Jerneje Petrič velja nekaj podobnega tudi za povojno prozo Louisa Adamiča. Avtorica primerja Adamičevo delo *Orel in korenine* z drugim reprezentantom t. i. »literarnega žurnalizma«, Mailerjevo *Rabljevo pesmijo*.

S problematiko recepcije se ukvarjajo Ian Bishop, Meta Grosman in Janez Stanonik. Bishop raziskuje odnos med literarnim dialogom in vsakdanjo pogovorno konverzacijo (kot normo »naravnega«). Avtor pokaže, da je struktura literarnega dialoga odvisna od odnosa bralec-literarno besedilo, oziroma od izoblikovanosti horizonta literarne tradicije, znotraj katerega bralec sprejema besedilo, avtor pa upošteva bralčeva pričakovanja. Pri H. Jamesu je dialog še popolnoma literariziran, zato pa je odnos pripovedovalec-bralec zelo neposreden. Pri Joyceu (*Dublinčani*) in Hemingwayu se dialog vse bolj približuje strukturi pogovornega jezika, odnos pripovedovalec-bralec pa je vse bolj distanciran. Na tej literarni tradiciji postaja dialog v metafikciji spet vse bolj umeten. Meta Grosman se ukvarja s problemom recepcije ameriške literature pri neameriškem bralnem občinstvu, Janez Stanonik pa z zgodovino recepcije ameriške literature na Slovenskem.

Zelo malo študij obravnava vplive evropskih literatur na ameriško: Irena Przemacka govori o vplivu evropske dramatike na E. Albeeja, Pietro De Logu o evropskih vzorih za Belowovega *Augieja Marcha*.

Zanimivo je, da se le ena študija ukvarja s problemom odnosa med ameriško in evropsko tradicijo literarne vede, saj razen postopkov, ki jih poznamo iz ameriških literarnoteoretičnih smeri, v zborniku skoraj niso zastopane usmeritve iz neangleškega govornega ob-

močja. F. K. Stanzel nekoliko polemično obravnava recepcijo svojega koncepta »erlebte Rede« in razlikovanja med prvo- in tretjeosebним pripovedovalcem. Ekvivalent »doživljenega govora« je na angleškem govornem področju »nevezani odvisni govor« (free indirect discourse) (Doritt Cohn, Hernadi in R. Pascal ter polemičen odnos Banfieldove), teorijo pripovedovalca pa nadomešča Boothova »retorika leposlovja« (rhetoric of fiction), ki Stanzlovo delitev na prvo- in tretjeosebne pripovedovalca zavrača.

V celoti zbornik nedvomno ponuja zanimiv pogled na problematiko sodobne ameriške in kanadske literature, pa tudi na aktualne teoretske težnje na tem področju. Škoda je le, da imajo študije, ki so koncipirane kot govorni prispevki, omejen obseg, zato avtorji problematiko v njih le nakazujejo, zelo redko pa tudi sistematično razvijejo.

Samo Krušič

Terry Eagleton:
KNJIŽEVNA TEORIJA
Liber, Zagreb 1987

Na Terryja Eagletona kot eno najvidnejših osebnosti novejšee britanske marksistično orientirane literarne kritike je literarna veda v Jugoslaviji že opozarjala; v zadnjem času mu je posvetil veliko pozornosti v svoji antologiji sodobnih literarnih teorij zlasti Miroslav Beker, ki je tudi prispeval spremeno študijo k pričujoči izdaji. Zdaj smo torej v hrvaškem prevodu dobili še knjigo *Literary Theory*, enega od Eagletonovih ključnih del, in to še sorazmerno kmalu po izidu izvirnika (1983).

Ravno ob tej knjigi pa so še posebej očitne nekatere okoliščine, na katere bi morali na kratko opozoriti. Za kontekst, ki odločilno opredeljuje to delo, je izredno po-